Сиджу під клунею, а дід на низу змагається з сонцем — хто першим закінчить свої денні турботи. Довга тінь од горба вже облизує його ліву ногу, а права ще ступає по сонячній смужці. Гостра коса аж висвистує — так не терпиться дідові докосити останню ручку і нарешті спочити. А тінь уже сягнула дідових колін, потім раптово підскочила до пояса, поповзла на груди.

Я підвівся з місця і став навшпиньки.

— Іванку! — доноситься до мене дідів голос. Він стоїть уже по шию в тіні і жмутком сіна витирає косу. — Чуєш, Іванку?

— Ні, не чую, — кричу, склавши долоні човником.

— То чого ж озиваєшся, ледащо? — Голос у діда лагідний, і я знаю, що він зовсім не сердиться на мене. — Принеси кисет, бо комарі з'їдять.

Це дід, звичайно, лякає мене. Комарі ніколи не з'їдять його, бо він дуже великий і в сто разів сильніший від усіх комарів, що живуть на нашому болоті. Але мені приємно зробити послугу дідові. Я притьмом біжу через грядку до дідового піджака, добуваю з кишені кисет, вибігаю на сінокіс і, стрибаючи через покоси, мчу до діда.

— Ноги не поколи, — чую його настанову. — Летиш, мов заєць переляканий.

— А хіба перелякані зайці швидко бігають?

— Та вже ж що швидко.

— Так, що й ви не доженете?

— Не знаю, не пробував.

— А чому не пробували?

Дід слинить цигарку і лукаво посміхається у вуса.

— Бо за це трудоднів не пишуть.

— А якби писали?

— Однак не взявся б. Не люблю дурне діло робити.

Відповідь не влаштовує мене, і я мов з торби висипаю перед дідом купу запитань.

— Гей-гей, — сміються його пожмакані вуста. — Бери краще косу та неси її до клуні.

Ми йдемо через сінокіс, і темніє над нами небо, і дзвенить земля на тисячу ладів, і я слухаю. Слухаю небо, і слухаю землю, і слухаю дідову мову. І в серце моє вливається якась незрима сила, що на віки вічні прив'яже мене до цієї землі, до співучої тихої мови.

…Чим густіша паморозь падала на дідову голову, тим більше він любив мене і щедріше розкривав свою душевну скарбницю. Він старів на моїх очах, і йому здавалося, що сила його і навіть саме життя його переливаються в мене, бо не було в діда синів — покосили їх пошесті та кулі…

— Безсмертячко ти моє кирпате, — шепотів дід, коли я засинав під музику його слів.

То були дуже гарні слова, бо поганих дід не говорив мені.

Я часто ображав і кривдив діда то своєю нетямучістю, то жорстоким дитячим егоїзмом. Але дід великодушно пробачав мені, як уміють пробачати великі люди. А дід був великим і простотою своєю, і тим, що не канючив од життя більше, ніж заслужив.

Любив дід читати історію та географію, а ще любив Шевченка та Горького, бо, Шевченко — це, мовляв, селянський письменник, а Горький — городський.

— Правди такої, як у них, ні в кого немає. Інші теж розумні, але не такі. Не селянський і не робочий розум у них. Якщо я не зрозумів, їх, то попроси у них за мене пробачення, коли виростеш.

Що ж, пробачте йому, графе Толстой і Антоне Чехов, не ображайтесь на нього, могутній Франко і ніжна Лесю, не гнівайтеся, Олександре Блок, Володимире Маяковський і Олександре Довженко. І ще й ще інші. А ті, хто бачив, як сам відривав від рота, оддавши останню зернину фронтові, як годував на трьохсотграмовий трудодень своїх внуків, — ті, що бачили це і мовчали або цвірінькотіли римами про кохання, нехай самі підуть до його могили і попросять у нього пробачення. Не збагнули вони ні сили, ні краси, ані роботи його. І якщо не простить він їх, то нехай спалять свої книжки і візьмуться за іншу працю, щоб не була їх старість убогою.

…Я ходив тоді в восьмий клас. Дев'ять кілометрів було до школи. Як на мої чотирнадцять років, то це не так вже й мало.

В неділю дід цілий день читав. Географію, мабуть.

— Іване, піди врубай дров, — сказала мати.

— Чого це саме я?

— Бо я вже не можу, — промовив дід.

— Ви самі книжки читаєте!

— Не пащекуй, Іване! — гримнула мати. — Тільки на язик і проворний.

Я цюкав сиру лозу біля дровітні. Дід повз мене пройшов у клуню. В нього в руці теліпався цупкий конопляний налигач. Я цюкав лозу, а в клуні було тихо.

Раптом ніби обухом хтось гепнув по серцю. Я кинув сокиру в сніг і кинувся в клуню.

— Ді-дусю!

Він стояв і робив мішанку для корови. А від ясел за кожним його рухом жадібно стежила прип'ята цупким налигачем Лиска. Дід глянув на мене і, забачивши переляк на обличчі, стурбувався й сам.

— Що з тобою, Іване?

— Ви йшли з налигачем, і я подумав…

Я припав до його древнього кожуха, і ревів, мов дитина, і просив прощення. Увечері дід сказав:

— Ганно, нехай Іванко завтра не йде в школу.

— Чого?

— Раз кажу, то треба.

— Добре, Іванко не піде. — Мати здвигнула плечима.

Але то не була примха. В понеділок діда вже не було. Суворий і прекрасний, він лежав у домовині на старезній дубовій лаві. А надворі світило сонце, скрипів сніг і кукурікали півні на відлигу.

…Я нікого так не люблю, як дідів. Це жива мудрість, неписана історія нашого народу. На своїх зігнутих плечах несуть вони стільки краси і ніжності, що може позаздрити їм будь-хто.

І коли в автобусі я бачу сідоглавого предка мого з в'язанкою бубликів, я чомусь думаю: зараз прийде в хату, добуде свій нехитрий гостинець і скаже своєму Іванкові:

— А глянь, що я приніс від зайця…

Він посадить на коліна своє чорняве чи біляве безсмертячко, і воно, роззявивши ротика, слухатиме його простодушні оповіді, в яких переплететься дійсність і фантазія. І колись обов'язково проснеться в його душі дідова краса, і живитиме його дідова мудрість і дідова мова.